

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
Кафедра менеджменту та адміністрування

ДИПЛОМНА РОБОТА

Удосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю
(на прикладі Департаменту соціального захисту населення Хмельницької
обласної державної адміністрації, м. Хмельницький)

Назва теми

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма Публічне управління та адміністрування
Назва

Шифр ДРПУА.19052.01.00.ПЗ

Виконав студент 5 курсу група ПУА3-19-1 Віктор Немий Віктор НЕМІЙ
Шифр Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник канд.екон.наук Людмила КРИМЧАК
Науковий ступінь, звання Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Нормоконтролер ст.викладач Ірина ГРАБОВСЬКА
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:
Завідувач кафедри менеджменту та адміністрування Ніла ТЮРИНА
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

14 06 2024 р.

Хмельницький 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	<u>управління, адміністрування та туризму</u>
Кафедра	<u>менеджменту та адміністрування</u>
Рівень вищої освіти	<u>перший (бакалаврський)</u>
Галузь знань	<u>28 Публічне управління та адміністрування</u>
Спеціальність	<u>281 Публічне управління та адміністрування</u>
Освітня програма	<u>Публічне управління та адміністрування</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

“ 14 ” 02 _____ 2024 р.

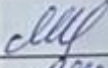
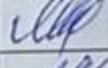

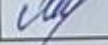
ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Немий Віктор Володимирович

- Тема роботи Удосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю (на прикладі Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації, м. Хмельницький)
керівник роботи Кримчак Людмила Анатоліївна, к.е.н. _____
Затверджена наказом ректора університету від “ 15 ” _____ 02 _____ 2024 р. № 8
- Строк подання студентом роботи на кафедру _____ 21.06.2024 р.
- Вихідні дані до роботи статті, монографії, навчальні посібники з заданої теми, статистична інформація підприємства, бухгалтерська звітність, інформація мережі Інтернет, тощо
- Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1. Теоретичні основи взаємодії органів публічної влади з громадськістю. 2. Дослідження діяльності Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації. 3. Удосконалення механізму взаємодії органів публічної влади з громадськістю.
- Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень) 1. Форми взаємодії органів публічного управління та громадськості. 2. Принципи взаємодії органів публічної влади з громадськістю. 3. Департамент соціального захисту населення в структурі апарату Хмельницької ОДА. 4 Структура Департаменту соціального захисту населення Хмельницької ОДА. 5. Діяльність Департаменту соціального захисту населення Хмельницької ОДА. 6. Механізм взаємодії органів публічної влади та громадськості 7. Комплексний механізм взаємодії органів публічної влади та громадськості. 8. Модель інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічної влади з громадськістю.

6. Консультанти по проекту (роботі), із зазначенням розділів, що стосуються їх

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видано	Завдання прийнято
1. Теоретико-методичний	Кримчак Л.А.		Viktor Nemyi
2. Дослідницько-аналітичний	Кримчак Л.А.		Viktor Nemyi
3. Проектно-рекомендаційний	Кримчак Л.А.		Viktor Nemyi
4. Нормоконтроль	Грабовська І.В.		Viktor Nemyi

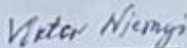
7. Дата видачі завдання

20.01.2014 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів (розділів) дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми дипломної роботи	лютий 2014 р.	викон.
2.	Одержання індивідуального завдання	лютий 2014 р.	викон.
3.	Складання календарного плану графіка написання дипломної роботи	лютий 2014 р.	викон.
4.	Підготовка до виконання дипломної роботи: підбір та вивчення літератури, участь у виконанні науково-дослідних робіт, інші заходи	лютий 2014 р.	викон.
5.	Уточнення теми дипломної роботи та календарного плану-графіка, виходячи зі специфіки базового підприємства, установи	березень 2014 р.	викон.
6.	Підготовка першого розділу	квітень 2014 р.	викон.
7.	Підготовка другого розділу	травень 2014 р.	викон.
8.	Підготовка третього розділу	червень 2014 р.	викон.
9.	Підготовка висновків	червень 2014 р.	викон.
10.	Здача науковому керівнику	червень 2014 р.	викон.
11.	Доопрацювання дипломної роботи з урахуванням зауважень наукового керівника	червень 2014 р.	викон.
12.	Написання та оформлення роботи в остаточному варіанті	червень 2014 р.	викон.
13.	Попередній захист дипломної роботи на кафедрі	червень 2014 р.	викон.
14.	Одержання відгуку наукового керівника	червень 2014 р.	викон.
15.	Одержання рецензії зовнішнього рецензента	червень 2014 р.	викон.
16.	Захист дипломної роботи	червень 2014 р.	викон.

Студент

Підпис

Віктор НЕМІЙ

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник роботи

Підпис

Людмила КРИМЧАК

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

АНОТАЦІЯ

Немий В.В. Удосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю (на прикладі Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації, м. Хмельницький). Керівник роботи – к.е.н Кримчак Л.А. Дипломна робота бакалавра: 52с., 7 рисунків, 3 таблиці, 30 джерел посилання.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ОРГАНИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ, ГРОМАДСЬКІСТЬ, ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, НАСЕЛЕННЯ, УПРАВЛІННЯ, ВЗАЄМОДІЯ.

Досліджено теоретичні аспекти взаємодії органів публічної влади з громадськістю. Визначено основні форми взаємодії зазначених сторін. Здійснено аналіз існуючих механізмів взаємодії органів влади і населення.

Проведено аналіз діяльності Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації. Досліджено структуру Департаменту та основні завдання діяльності. Визначено, що формою взаємодії Департаменту з громадськістю є функціонування громадської ради. Здійснено SWOT-аналіз стану взаємодії органів публічної влади з громадськістю.

Розроблено рекомендації щодо удосконалення процесу взаємодії органів публічної влади з громадськістю, а також запропоновано комплексний механізм взаємодії зазначених сторін.

Віктор Немий
Відоме

В. Немий
Б.Х. ПРІЗВИЩЕ

« 24 » 06 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ	8
1.1 Теоретичні аспекти дослідження взаємодії органів публічної влади з громадськістю	8
1.2 Форми взаємодії органів публічної влади з громадськістю	14
1.3 Сучасні механізми взаємодії органів публічної влади та громадськості	20
2 ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ	27
2.1 Аналіз структури Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації	27
2.2 Дослідження взаємодії Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації з громадськістю	33
2.3 Аналіз сучасного стану взаємодії органів публічної влади з громадськістю	36
3 УДОКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ	39
3.1 Формування комплексного механізму взаємодії органів публічної влади з громадськістю	31
3.2 Удосконалення моделі інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічної влади та громадськості	42
ВИСНОВКИ	47
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	49

ВСТУП

Основним аспектом демократизації суспільства та активних демократичних перетворень є участь населення у процесі управління державою. Таке включення громадськості до реалізації державних функцій є свідченням розвитку та функціонування інститутів громадянського суспільства, які виконують роль представників інтересів та захисників прав громадян.

Сучасний розвиток державного управління свідчить про зростання рівня взаємодії органів влади та громадськості. Прямими показниками цього є збільшення відкритості та прозорості характеру діяльності з боку органів влади, а з боку населення – залучення до процесу прийняття рішень та вирішення суспільно значущих питань.

Актуальність теми даного дослідження значно зростає в умовах розвитку інформаційно-комунікативних технологій, які підносять на якісно новий рівень спілкування органів влади і суспільства. Поява нових форм взаємодії, розвиток мережевої комунікації та можливості участі громадськості в онлайн процесах управління спричиняє виникнення нових завдань в аспекті формування механізму взаємодії органів публічної влади з громадськістю. Адже від рівня їх взаємодії залежить розвиток громадянського суспільства в цілому.

Сьогодні питання участі громадськості в процесах управління державою є досить актуальною темою для досліджень вітчизняних науковців. Питання взаємодії органів влади та громадськості досліджували такі вчені: О.Васильковський, О. Крутій, А. Федорова, В. Московець. Проблеми формування та функціонування механізму взаємодії зазначених сторін висвітлені в працях В. Докаленка, М. Русинюка, Л. Антонової, А. Федорової та ін..

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є формування теоретичних та практичних аспектів удосконалення механізму взаємодії органів публічної влади з громадськістю.

Об'єктом дослідження є діяльність Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні основи взаємодії органів публічної влади з громадськістю.

Теоретичною та методологічною основою дослідження стали наукові праці вітчизняних вчених, законодавчі акти, які регламентують процес діяльності інститутів громадянського суспільства, інформаційні дані суб'єкта дослідження, електронні ресурси мережі Інтернет.

Основою вирішення завдань, які були поставлені перед роботою, стали наукові методи. Зокрема, методи аналізу та синтезу, систематизації та порівняння, методи системного підходу тощо.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

1.1 Теоретичні аспекти дослідження взаємодії органів публічної влади з громадськістю

Розвиток громадянського суспільства не можливий сьогодні без ефективного діалогу влади та безпосередньо громадськості. Саме ефективний діалог, відкритість влади до суспільства, їх співпраця та партнерство дає можливості для самореалізації громадян у всіх сферах громадського життя та сприяє зменшенню проявів узурпації влади та її тотального контролю над життям суспільства.

Для більш глибокого розуміння сутті нашого дослідження вважаємо за необхідне детально розглянути основні його категорії.

Так, публічне управління розглядається сьогодні як «пошук найкращих способів використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей держави: публічне управління спрямоване на реалізацію прав, свобод та законних інтересів приватних осіб і передбачає якнайповніше застосування владою принципу публічності – відкритості та прозорості діяльності її апарату, право впливу громадян на діяльність органів влади, громадський контроль за діяльністю управлінського апарату тощо» [13, с. 605].

На думку С. Кравченко, публічне управління – це «публічне управління - це практичний, організуючий і регулюючий вплив органів публічної влади на суспільну і приватну життєдіяльність людей з метою її впорядкування, збереження або перетворення, що спирається на силу публічної влади» [17].

Більш широке визначення даної категорії пропонує Л. Новак-Каляєва. Відповідно, автор визначає публічне управління як «діяльність органів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників приватного сектору та інститутів громадянського суспільства в межах

визначених законом повноважень і функціональних обов'язків (планування, організації, керівництва, координації та контролю) щодо формування та реалізації управлінських рішень суспільного значення, політики розвитку держави та її адміністративно-територіальних одиниць» [24, с. 144].

В демократичних країнах цілі публічного управління формуються під впливом трьох основних чинників: конституційно-правової основи держави, вподобань суспільства та рішень політичного керівництва країни.

Так, цілі публічного управління включають:

- «підвищення якості життя громадян і суспільства в цілому;
- розв'язання соціальних проблем шляхом надання якісних державних послуг, це включає в себе соціальне забезпечення, освіту, охорону здоров'я та захист прав і свобод людини і громадянина;
  - створити комфортні умови для релігійних організацій та етнічних груп у громадських та культурних просторах;
  - забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки громадян, боротьба з тероризмом і корупцією;
  - здійснення демократичних виборчих механізмів та підзвітності органів державної влади є законним викликом для самооновлення органів публічного управління. Необхідно також гарантувати участь громадян у прийнятті політичних рішень;
  - ефективне та раціональне управління фінансовими ресурсами, майном та функціональністю адміністративної системи;
  - для сприяння прозорості адміністративної системи важливо заохочувати постійну комунікацію між громадськістю та владою, надавати можливості для публічних дебатів і слухань, а також використовувати інші ефективні адміністративні інструменти;
  - сталий розвиток системи державного управління має велике значення для державних службовців і вимагає від усіх зацікавлених сторін стратегічного партнерства та соціальної відповідальності» [4, с. 33; 5].

До суб'єктів публічного управління відносяться:

- спеціально створені структури державного апарату;
- органи місцевого самоврядування;
- політичні партії, спілки, асоціації;
- громадяни;
- групи виборців;
- громадські об'єднання.

Однак вважаємо, що ключовим суб'єктом публічного управління є безпосередньо народ України. Саме народ у формі інститутів громадянського суспільства належить до суб'єктів публічного управління як на рівні держави, так і місцевому рівні.

Взаємовідносини між органами публічного управління та громадськістю виникають з питань забезпечення соціальних, політичних та економічних інтересів усіх членів суспільства. Саме ці питання є об'єктами публічного управління. Крім того об'єктами також виступають «суспільні сфери життя людини, відносини між державою, приватними організаціями, групами людей та окремими особами, які виникають при зверненні до органів влади з різноманітних питань» [29].

Ще однією важливою науковою категорією в аспекті нашого дослідження є «громадськість», «громадянське суспільство» та «інститути громадянського суспільства».

В загальному розумінні громадськість є об'єднанням людей, які мають спільні інтереси у вирішенні конкретного питання.

Сьогодні в науковій літературі можна зустріти різні визначення поняття «громадськість». Варіативність його трактування, зокрема і в документах нормативно-правового характеру, пояснюється саме використанням даного поняття у різних сферах і відсутністю єдиного універсального визначення.

В. Королько дає наступні визначення категорії «громадськість»:

- «соціально-активна частина суспільства, яка на добровільних засадах бере участь у суспільно-політичному житті країни. Для діяльності такої

частини суспільства потрібні певні організації. Такі громадські організації існують, вони створені громадянами задля захисту своїх законних прав, свобод та інтересів;

- а) закритої (внутрішньої), б) відкритої (зовнішньої, широку, масову) – це споживачі, партнери, конкуренти, аудиторія ЗМІ, фінансові структури, учасники політичного життя, соціокультурних рухів; 3) групи людей всередині організації або поза нею, з якими організація так чи інакше взаємодіє [15, с.10].

З точки зору ситуативного підходу, громадськість – це «будь-яка група людей, що за певних обставин так або інакше згуртувалася навколо конкретних спільних інтересів або переживань. Такий підхід був запропонований представником прагматизму Джоном Дьюї. На його думку, громадськість – це активне соціальне утворення, що в певний момент об'єднує всіх тих, хто стикається з спільною проблемою і може разом шукати шляхи її розв'язання» [22].

Дуже часто можна зустріти ще тлумачення поняття «громадськість» як:

- частина активного суспільства, яке виражає думку усього суспільства;
- громадські організації;
- частина колективу, що має найбільший вплив на сам колектив тощо [22].

Таким чином, громадськість виступає частиною суспільства, саме громадянського суспільства. Адже «структура громадянського суспільства передбачає поєднання формальних і неформальних правил і норм, які регулюють зв'язки між державою, бізнесом, інститутами громадянського суспільства та домогосподарствами» [6]. Тому цілком закономірно розглянути поняття «громадянське суспільство».

Громадянське суспільство – це «суспільство громадян з високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних властивостей, яке утворює розвинені правові відносини з державою; суспільство

рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага» [25].

Основними ознаками громадянського суспільства сьогодні є:

- людина, її права та свобода є ключовою цінністю суспільства;
- рівноправність і захищеність усіх форм власності;
- економічна свобода громадян і їх об'єднань, різних суб'єктів виробничих відносин в провадженні підприємницької діяльності;
- право на вільний вибір форм та видів трудової діяльності;
- право на соціальних захист та соціальну допомогу;
- політична свобода та наявність демократичних інститутів, за допомогою яких громадяни можуть впливати на формування та реалізацію державної політики.

На думку колективу авторів [8, с. 129], громадянське суспільство (civil society) – сукупність формальних і неформальних інститутів, яка з'єднує окремого індивіда або домогосподарство з державою (владою) і бізнесом (організаціями приватного сектора економіки). Його основні функції полягають в тому, щоб представляти інтереси громадян на переговорах з державними органами та бізнесом, а також активно залучати громадян до суспільних процесів, одночасно надаючи різноманітні соціальні послуги [8, с. 129].

З наукової позиції О. Крутій, громадянське суспільство являє собою «відкриту систему, що складається з соціальних мереж, місцевих організацій та недержавних організацій – інститутів громадянського суспільства. Ці інститути взаємодіють між собою, а також зовнішнім середовищем, включаючи органи державної влади і приватний (комерційний) сектор» [18, с. 30].

Звідси, інститут громадянського суспільства — «це форма організації і засіб здійснення спільної діяльності громадян, спрямованої на захист власних прав та інтересів» [25].

Інститути громадянського суспільства сприяють формуванню каналів зв'язку між державою, бізнесом та домогосподарствами. Вони, як правило, передають реакцію людей на інституційні зміни в суспільстві. А також пом'якшують вплив радикальних реформ, уточнюючи потребу, підхід і можливі результати інституційних перетворень. Саме тому, як наслідок, інституції громадянського суспільства дуже часто користуються більшою довірою, ніж держава [6].

Інститути громадянського суспільства поділяються на формальні та неформальні. Як правило, до них відносять: «громадяни та їх групи, громадські організації, політичні партії, професійні спілки, організації роботодавців, благодійні організації, творчі спілки, релігійні організації, засоби масової організації, самоврядні територіальні громади, органи самоорганізації населення, трудові і навчальні колективи тощо» [25].

До основних функцій інститутів громадянського суспільства відносять:

- інститути громадянського суспільства є «засобом самовираження індивідів, їх самоорганізації та самостійної реалізації ними власних інтересів, розв'язують самотужки або на рівні місцевого самоврядування значну частину суспільно-важливих питань, полегшуючи виконання державою її функцій;

- виступають гарантом непорушності особистих прав громадян, дають їм впевненість у своїх силах, слугують опорою в їх можливому протистоянні з державою, формують «соціальний капітал», здатний до кооперації та ефективних солідарних дій;

- систематизують, впорядковують, надають урегульованості протестам і вимогам людей, які в іншому випадку могли б мати руйнівний характер, і в такий спосіб створюють сприятливі умови для функціонування демократичної влади;

- виконують функцію захисту інтересів певної групи в її протистоянні з іншими групами інтересів, завдяки чому кожна група отримує шанс бути почутою владою» [25].

В науковому колі функціонує ще одне досить популярне на сьогоднішній день визначення «Public Relations». Іншими словами, зв'язок з громадськістю.

Public Relations - організація громадської думки з метою найбільш успішного функціонування організації, установи і підвищення його репутації. Реалізуються різноманітними шляхами, але, головним чином, через ЗМІ. Зв'язок з громадськістю є мистецтвом взаємин між державними, громадськими структурами та громадянами в інтересах цілого суспільства.

На сьогоднішній день для ефективного функціонування громадянського суспільства важливим є довіра між громадськістю та державою. Саме тому важливим етапом формування та здійснення публічної влади є забезпечення їх взаємодії.

1.2 Форми взаємодії органів публічної влади з громадськістю

Сьогодні взаємодія між органами публічного управління та громадськістю сприяє зменшенню відстані між державою та її громадянами, збільшенню відкритості та прозорості діяльності влади та довіри до неї з боку держави.

Термін «взаємодія» є має універсальне значення і здебільшого характеризує взаємний вплив на певний процес для вирішення визначеної проблеми. Так, в літературі можна знайти наступні визначення:

- як взаємний вплив об'єктів один на одного з метою досягнення певної цілі;
- «як процес узгодження і взаємного врахування різних соціальних інтересів» [3];
- «як об'єднання зусиль взаємодіючих сторін для вирішення того чи іншого питання, організацію спільних дій» [10,с.49];

- «як взаємообумовлений процес впливу одних соціальних груп на інші» [6].

Описуючи взаємодію органів публічної влади та громадськості, варто зазначити, що основними суб'єктами такої взаємодії виступають сьогодні:

- органи державної влади;
- органи місцевого самоврядування;
- структури громадянського суспільства;
- об'єднання та асоціації громадян;
- засоби масової інформації;
- безпосередньо громадяни тощо.

В залежності від того, хто відіграє домінуючу роль в процесі прийняття рішень та типу взаємодії зазначених суб'єктів, взаємодія може бути трьох типів:

1. Домінуюча роль держави. Відповідно до даного типу держава має вплив на громадськість та формування її думки. При цьому ЗМІ можуть бути підконтрольними державі та слугувати основним каналом впливу на думку населення.

2. Домінуючі інтереси окремих груп населення, які мають значний вплив на політичну ситуацію в країні. Інтереси держави виступають окремою категорією.

3. Участь громадян в прийнятті політичних рішень, їх залучення до співпраці з органами влади. Прикладом є об'єднання громадян, незалежні ЗМІ, вільні асоціації громадян тощо [6].

Загалом, взаємодія органів публічного управління з громадськістю є легітимною, адже діяльність інститутів громадянського суспільства є офіційно визнаними та мають повне право реалізовувати цей вплив законним способом. Однак, на сьогоднішній день існують неформальні організації та об'єднання, які лобіюючи власні інтереси здійснюють часто тиск на владу та мають значний вплив на результати політичних рішень [6].

До основних форм громадської участі у реалізації політики й державотворчому процесі відносять:

- місцеві вибори й місцеві референдуми;
- збори громадян; місцеві ініціативи;
- громадські слухання;
- органи самоорганізації населення;
- асоціації та інші об'єднання громадян;
- дорадчі комітети [20].

Крім того, дослідниця О. Крутій зазначає, що «в Концепції сприяння органів виконавчої влади розвитку громадянського суспільства визначені найчастіше використовувані форми (механізми) взаємодії органів державної влади з недержавними організаціями. І, відповідно, до таких форм взаємодії можна віднести:

- участь інститутів громадянського суспільства в розробленні та обговоренні проектів нормативно-правових актів з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, інтересів широких верств населення, прав і свобод людини та громадянина;

- здійснення ними громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо розв'язання проблем, що мають важливе суспільне значення (у формі громадського моніторингу підготовки та виконання рішень, експертизи їх ефективності, подання органам виконавчої влади експертних пропозицій);

- надання інститутами громадянського суспільства соціальних послуг населенню відповідно до укладених з органами державної влади договорів;

- утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики;

- співпраця органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства в процесі підготовки та перепідготовки кадрів, спільного навчання державних службовців та представників громадських організацій

навиків ефективної взаємодії, ознайомлення широких верств населення з формами їх участі у формуванні та реалізації державної політики;

- проведення органами виконавчої влади моніторингу й аналізу громадської думки, забезпечення своєчасного публічного реагування на пропозиції та зауваження громадськості;

- виконання спільних проектів інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування [20].

До організаційно-правових форм взаємодії органів публічної влади та громадськості О. Васильковський відносить (рис.1.1):

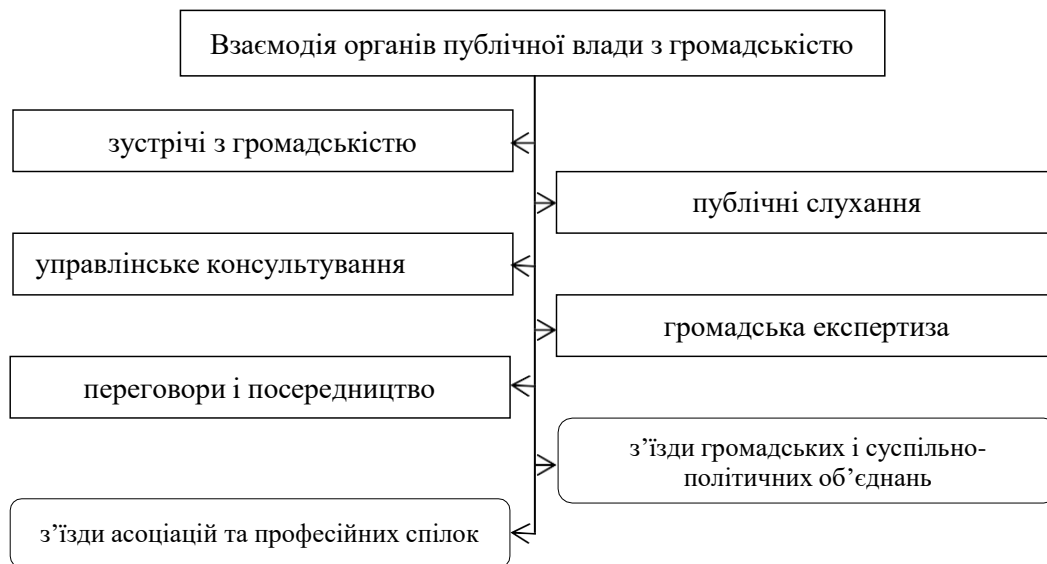

Рисунок 1.1 – Форми взаємодії органів публічного управління та громадськості

*розроблено автором

- зустрічі з громадськістю;
- публічні слухання;
- управлінське консультування;
- громадську експертизу;
- переговори і посередництво;
- з'їзди громадських і суспільно-політичних об'єднань;
- з'їзди асоціацій та професійних спілок [6].

Одною з найбільш ефективних форм взаємодії та участі громадськості в прийнятті рішень є публічні слухання, які можуть бути ініційовані як органами влади, так і самими громадянами чи організаціями, які їх представляють. Як правило, публічні слухання є інструментом залучення громадян (здебільшого населення конкретної громади, населеного пункту) для вирішення певного питання (проблеми громади чи населеного пункту).

Публічні експертизи, на відміну від публічних слухань, спрямовані на своєрідну перевірку певних владних рішень. Вони можуть проходити у вигляді експертизи, тобто дослідження, окремих нормативно-правових актів владних структур громадськими організаціями, які мають компетентності до здійснення цієї експертизи.

Публічні консультації між органами публічного управління та громадськістю спрямовані на вивчення думки громадськості та позиції фахівців, які проводили публічну експертизу для розробки рішень, здебільшого нормативно-правових актів.

За словами О. Васильковського, «переговори та посередництво є сьогодні поширеною формою взаємодії. Діяльність виконавчої влади включає багато делікатних тем, які вимагають переговорів і посередництва. Ці неприємні проблеми включають війну, безробіття, бідність, поширеність соціальних хвороб, наркоманію, ВІЛ/СНІД.

Переговори є звичайною практикою, навіть всередині уряду, особливо коли цілі залучених сторін відрізняються, існує високий рівень недовіри та кілька сторін інвестують у результат. У таких ситуаціях ані спілкування з «ключовими особами», ані скликання зустрічей чи слухань, ані навіть звернення за порадою до рад не можуть дати плідних результатів» [6].

Основною метою таких форм взаємодії, як з'їзди громадських і суспільно-політичних об'єднань, асоціацій та професійних спілок є збір та консолідація громадської думки. Як правило, думка громадськості може стосуватися питань різної сфери. Часто така думка включає відгуки та

зауваження щодо рішень влади, або конкретні рекомендації, які в подальшому будуть винесені на розгляд органами влади.

Попри існуючий широкий перелік форм взаємодії органів публічного управління, все ж найважливішою є участь громадян у виборчому процесі шляхом голосування. Така громадська активність є найбільш повною формою волевиявлення кожного громадянина, вираженням інтересів та суспільної думки щодо політичної ситуації в державі.

На думку науковця В. Ундіра, залежно від потенціалу громадського впливу, можна виділити такі форми взаємодії державних органів влади з громадськістю:

- інформування громадськості про проблеми та варіанти певного управлінського рішення;
- отримання від громадськості відгуків про альтернативи вирішення того чи іншого питання шляхом консультацій;
- співпраця з громадськістю для розробки критеріїв прийняття рішень;
- розробка і обмін із громадськістю спільних керівних документів, які просувають основні аспекти майбутніх правових норм;
- розширення прав і можливостей громадськості шляхом передачі остаточних повноважень щодо прийняття рішень у їх руки [28].

Сучасні тенденції цифровізації суспільних відносин залишив свій відбиток і на досліджуваній нами тематиці. Сьогодні взаємодія органів публічного управління з громадськістю в цифровому аспекті сприяла появі нових форм спілкування та взаємодії. Так, можна говорити про появу нових термінів електронний уряд, іншими словами е-урядування та електронна демократія – е-демократія.

Так, е-урядування являє собою таку організацію державного управління, відповідно до якої відбувається активна взаємодія між органами публічної влади та громадськістю, бізнесом та владою, людиною та, загалом суспільством, шляхом застосування сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Тобто таке спілкування є опосередкованим технічними засобами.

Е-демократія також передбачає «використання інформаційно-комунікаційних технологій як основного засобу для колективних розумових (краудсорсинг) і адміністративних процесів (інформування, прийняття спільних рішень – електронне голосування, контролювання виконання рішень тощо) на всіх рівнях — починаючи з рівня місцевого самоврядування і закінчуючи міжнародним» [12].

Сьогодні можна спостерігати певні переваги електронної взаємодії, які мають свій прояв у збільшенні ефективності взаємодії громадськості з органами публічної влади, підвищенні прозорості владних рішень, більш швидке обслуговування громадян, а також пришвидшене оформлення та видача різного роду документів.

Цифровізація взаємодії органів публічної влади з громадськістю дає, на нашу думку, більш широкі можливості для громадян, бізнесу та інших структур бути «почутим» самою владою. Однак, при цьому, відбувається і трансформація механізму такої взаємодії, що і потребує більш детального розгляду в нашій роботі.

1.3 Сучасні механізми взаємодії органів публічної влади та громадськості

Погоджуючись із думками фахівців з державного управління, зазначаємо, що ефективна взаємодія органів публічної влади з громадськістю є важливою умовою для якісного функціонування публічної влади в державі. На думку дослідника М. Русинюка, саме ефективна та якісна взаємодія в умовах сьогодення потребує:

- «забезпечення інформаційної відкритості з боку органів державної влади, вчасного інформування про підготовку політичних рішень;
- подальшого вдосконалення нормативно-правового поля, усунення його прорахунків і прогалин, що має забезпечити результативність

процедур консультацій із громадськістю, повноцінне здійснення громадського контролю, громадських експертиз, зокрема й антикорупційної експертизи нормативно-правових актів;

- розширення меж і змісту громадського контролю за діяльністю органів державної влади, створення додаткових механізмів ефективного контролю громадськості у сферах, які не мають належного правового регулювання;

- охоплення механізмами громадського контролю, громадської експертизи, моніторингів, консультацій із громадськістю питань, що мають першочергове значення для суспільства (це передусім оцінки ефективності дотримання законодавства, використання бюджетних коштів; ухвалення рішень органів державної влади у сфері регуляторної політики; виконання державних програм, загальнонаціональних і місцевих програм розвитку, стратегічних документів, планів, програм розвитку сфер, галузей, регіонів тощо);

- забезпечення належних умов для виконання моніторингових функцій організацій громадянського суспільства щодо дотримання законодавства в перебігу передвиборчої компанії та виборчого процесу, дій органів державної влади, політичних партій, ЗМІ, виборчих комісій;

- активізації організаціями громадянського суспільства заходів, пов'язаних із здійсненням інформаційно-просвітницьких, експертно-аналітичних, правозахисних функцій;

- стимулювання громадської активності, підвищення громадянської компетентності, зокрема спеціальних навичок взаємодії з органами державної влади й обізнаності щодо визначених законодавством процедур;

- досягнення рівновіддаленості профспілкових організацій від подвійного впливу державних інституцій і організацій роботодавців, що потребує використання всіх можливостей у форматі соціального діалогу та поза ним» [26; 30].

На думку З. Кравцової [16], важливим аспектом ефективної та прагматичної співпраці і взаємодії між органами публічної влади та інституціями громадянського суспільства має стати сьогодні сприйняття та розуміння названими сторонами своїх прав та обов'язків, розуміння покладеної на них відповідальності за управління суспільними та державними справами, адже і права державних службовців, і права представників громадськості базуються на єдиному конституційному праві кожного громадянина України брати участь в управлінні державними справами, що зазначено в ст. 38 Конституції України [1]. Крім того, на нашу думку, така співпраця та взаємодія має ґрунтуватися сьогодні на ключових принципах такої взаємодії (рис. 1.2).

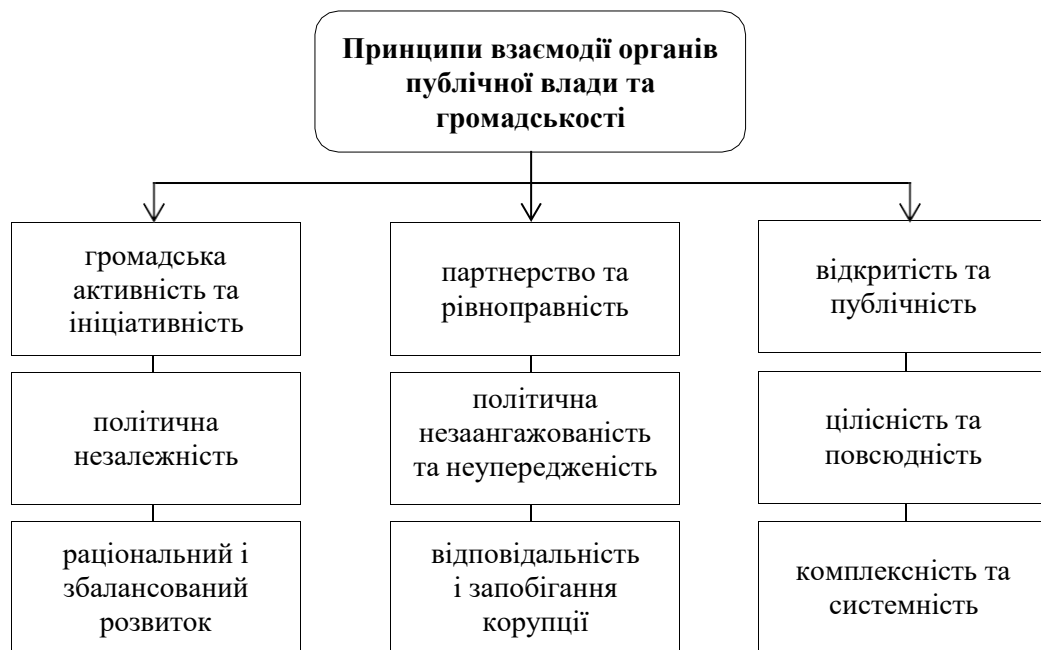

Рисунок 1.2 – Принципи взаємодії органів публічної влади з громадськістю

*розроблено автором

Так, до ключових принципів досліджуваної взаємодії відносяться:

- громадську активність та ініціативність. Відповідно, громадяни (інститути громадянського суспільства) повинні розуміти і цілком адекватно

прагнути до вирішення суспільно важливих проблем та реалізації інтересів, а держава в обличчі органів публічної влади, забезпечувати сприятливі умови для прояву громадської ініціативності;

- партнерство та рівноправність. Саме даний принцип забезпечить ефективну взаємодію та створить умови для об'єднання зусиль державного та громадського секторів із метою вирішення суспільно значущих питань;

- відкритість та публічність. Така взаємодія має бути повністю прозорою та публічною, відповідальною перед суспільством за свою діяльність;

- політична незалежність. Принцип передбачає діяльність обох сторін в межах законодавчого поля. При цьому громадські структури мають бути незалежними та вільними від політичного впливу;

- відповідальність та запобігання корупції. «За підтримки громадських ініціатив та організацій коштом бюджетів і фондів органів державної влади чи органів місцевого самоврядування необхідно створити умови та механізми, що виключають конфлікт інтересів та запобігатимуть корупції» [26];

- раціональний і збалансований розвиток. Органи публічної влади, а також організації громадянського суспільства під час реалізації власних чи спільних проєктів і програм мають дбати про їхній раціональний та збалансований розвиток відповідно до наявних у суспільстві потреб. Така діяльність має максимально задовольняти потреби суспільства в різних сферах суспільного життя та не припускати надмірної концентрації проєктів в одній чи кількох сферах, що веде до дублювання та неефективного використання ресурсів, коли інші залишаються поза увагою влади й організацій громадянського суспільства.

- комплексність та системність. «Усі форми реалізації громадянських ініціатив мають розвиватись та діяти цілісно і системно. Кожна з форм є невід'ємним елементом громадянського суспільства, що сприяє становленню й укріпленню інститутів громадянського суспільства» [26];

- політична незаангажованість та неупередженість. Взаємодія та співпраця органів публічної влади і громадськості має носити характер об'єктивності та неупередженості, що є основою її ефективної побудови;

- цілісність і повсюдність передбачає визнання взаємодії органів публічної влади та громадськості єдиною суспільною «волею», реалізація якої поширюється на все суспільство.

Погоджуємося з думкою З. Кравцової, «що розроблення механізмів взаємодії між державою та громадянським суспільством зумовлене тим, що в першу чергу необхідно вдосконалити існуючі взаємовідносини урядового та громадянського секторів. Для цього, відповідно, мають бути визначені нові форми такої співпраці, створені умови, що сприятимуть подальшому розвитку інститутів громадянського суспільства, зміцнені гарантії у забезпеченні громадянами своїх конституційних прав щодо участі в процесах державного управління» [16].

У своєму дослідженні О. Васильковський [6] розглядає та аналізує такі основні механізми взаємодії органів публічної влади і громадськості:

- громадський контроль;
- партисипативний механізм;
- механізм краудсорсингу;
- інформаційно-комунікаційний механізм [6].

Громадський контроль є важливою функцією громадянського суспільства, а також формою участі населення в процесі державного управління та важливих суспільних питань.

Суб'єктами громадського контролю можуть бути як окремі громадяни, так і об'єднання громадян.

«Громадський контроль розглядається як інструмент громадської оцінки ступеня виконання суб'єктами владних повноважень, іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань. Тобто, характерні відмінності громадського контролю від будь-якого іншого виду контролю лежать у суб'єктно-об'єктній сфері і полягають у тому, що, по-перше,

громадський контроль здійснює саме громадськість. Також у процесі громадського контролю контролюється виконання саме соціальних завдань, безпосередньо пов'язаних із захистом та реалізацією прав і свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб й інтересів населення» [23].

Ключовими цілями громадського контролю є дотримання прав, свобод і законних інтересів громадян в процесі реалізації владою діяльності з державного управління. При цьому, основною функцією громадського контролю є встановлення саме відкритої та ефективної комунікативної взаємодії держави та суспільства.

Ще одним механізмом досліджуваної нами взаємодії є партисипативний механізм. «Публічне управління зарубіжних країн використовує партисипативний механізм як складну систему взаємодії влади та громадськості через прозорі інструменти та механізми діяльності. Одним із найважливіших трендів сучасного публічного управління є залучення громадян до процесів прийняття рішень. У сервісній моделі державного управління ефективність залежить від задоволеності громадян результатами. Впроваджуючи партисипативні технології, органи публічного управління можуть враховувати думку населення для досягнення суспільно значущих результатів. Отже, громадяни можуть безпосередньо впливати на прийняття управлінських рішень з публічного управління, а також притягувати їх до відповідальності» [6].

Дещо схожу позицію займає механізм краудсорсингу, який спрямований на врахування громадських настроїв і, як результат, підвищення довіри населення до влади та вирішення суспільно важливих проблем.

Сьогодні краудсорсинг трактують як спосіб залучення громадськості для спільного вирішення суспільних проблем.

Основні цілі краудсорсингу для сторін полягають в наступному:

- для органів публічної влади – узгодження державних управлінських рішень з інтересами різних категорій та груп населення,

сприяння покращенню довіри населення до органів влади та місцевого самоврядування і їх владних рішень;

- для громадськості – забезпечення участі в процесі прийняття управлінських рішень, шляхом висловлення думки, пропозицій чи зауважень, сприяння реалізації інтересів та основних потреб населення, сприяння становлення відповідності владних рішень інтересам громадян, а також контроль за правомірністю діяльності органів влади тощо.

Інформаційно-комунікативний механізм взаємодії органів влади з громадськістю набуває сьогодні особливого значення в міру розвитку та стрімкого поширення цифровізації в усі сфери життя та діяльності людини. Важливим аспектом даного механізму є налагодження ефективного діалогу між сторонами зазначеної взаємодії.

Сьогодні спілкування та взаємодія за допомогою інформаційно-комунікативних технологій (засобів) стають загальноприйнятими у всьому суспільстві. Таке спілкування є більш зручним та подекуди ефективнішим за безпосередні зустрічі між представниками влади, громадськості, бізнесу тощо. Однак, при цьому, основним завданням інформаційно-комунікаційного механізму є формування діалогу між суб'єктами взаємодії, побудови так званого соціального партнерства між владою, громадськістю, ЗМІ та іншими соціальними структурами.

2 ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

2.1 Аналіз структури Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації

Відповідно до Положення про Департамент соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації [2], департамент забезпечує «на відповідній території реалізацію державної політики з питань соціальної підтримки і надання соціальних послуг сім'ям та особам, які належать до вразливих груп населення або перебувають у складних життєвих обставинах (зокрема особам похилого віку, особам з інвалідністю, ветеранам війни та учасникам антитерористичної операції/операції об'єднаних сил, громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, малозабезпеченим особам, внутрішньо переміщеним особам, дітям, іншим категоріям осіб, які згідно із законодавством мають право на пільги та отримання житлових субсидій), оздоровлення та відпочинку дітей, запобігання домашньому насильству, протидії торгівлі людьми, забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» [2].

Історія розвитку Департаменту розпочалася з його утворення головою ОДА шляхом перейменування Головного управління праці та соціального захисту населення Хмельницької ОДА. Відтак, Департамент є правонаступником всіх його майнових та немайнових прав і зобов'язань.

Департамент у своїй діяльності є підконтрольним та підзвітним Міністерству соціальної політики України та має пряме підпорядкування голові обласної державної адміністрації (рис.2.1).

Рисунок 2.1 – Департамент соціального захисту населення в структурі апарату Хмельницької ОДА

*розроблено автором

За організаційно-правовою формою Департамент є органом державної влади.

Структура Департаменту соціального захисту населення Хмельницької ОДА зображена на рисунку 2.2.

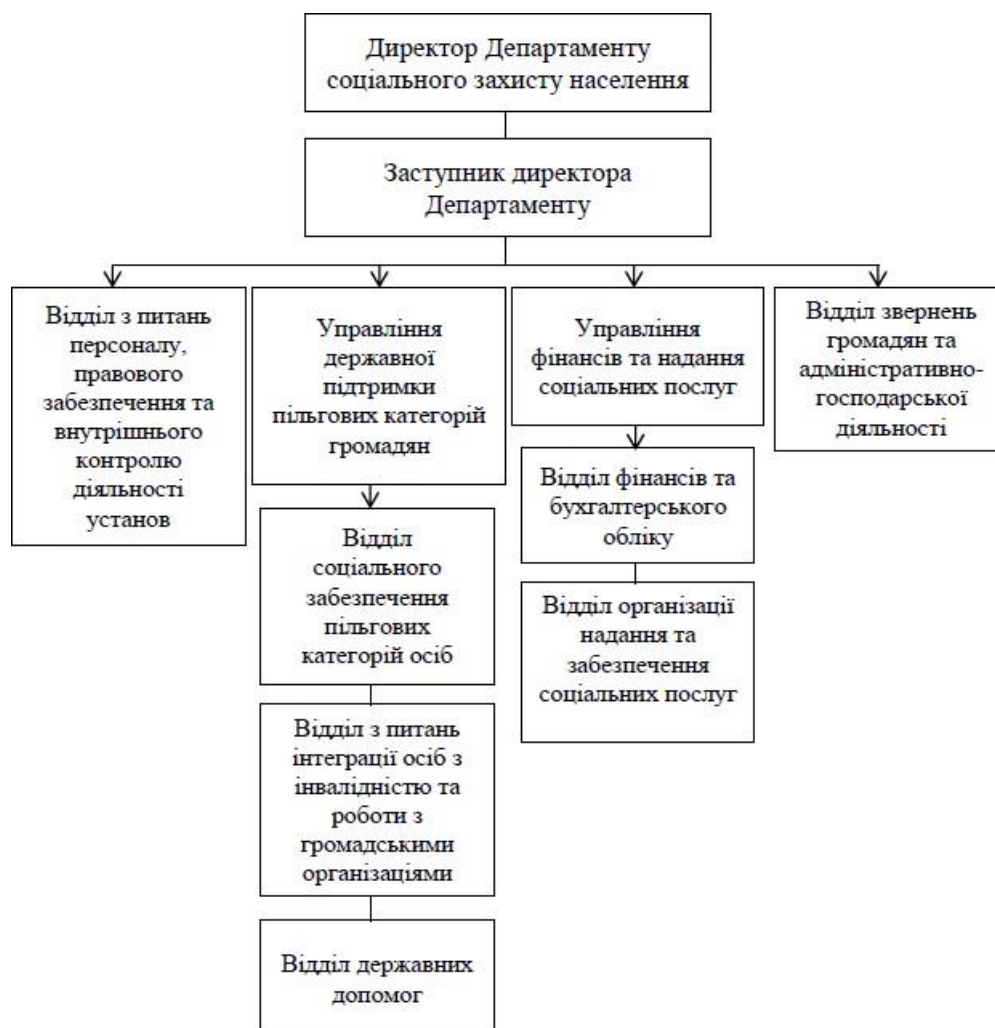

Рисунок 2.2 – Структура Департаменту соціального захисту населення Хмельницької ОДА

Департамент соціального захисту населення Хмельницької ОДА очолює директор. До основних його обов'язків входить керівництво органом, планування та удосконалення його діяльності, затвердження посадових інструкцій та визначення функціональних обов'язків працівників, а також формування заходів Департаменту.

До структури Департаменту входять два управління: Управління державної підтримки пільгових категорій громадян та Управління фінансів та надання соціальних послуг, а також сім відділів:

- Відділ з питань персоналу, правового забезпечення та внутрішнього контролю діяльності установ;
- Відділ соціального забезпечення пільгових категорій осіб;
- Відділ з питань інтеграції осіб з інвалідністю та роботи з громадськими організаціями;
- Відділ державних допомог;
- Відділ фінансів та бухгалтерського обліку;
- Відділ організації надання та забезпечення соціальних послуг;
- Відділ звернень громадян та адміністративно-господарської діяльності.

Відповідно до визначених повноважень, Департамент соціального захисту населення здійснює наступну діяльність:

- «організовує виконання Конституції України і законів України, актів Президента УКРАЇНИ, Кабінету Міністрів України, наказів Мінсоцполітики та Нацслужби, забезпечує контроль за їх реалізацією;
- здійснює державний контроль за дотриманням підприємствами, установами, організаціями правил, норм, стандартів у межах визначених повноважень;
- аналізує стан і тенденції соціального розвитку в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці та вживає заходів для усунення недоліків;
- бере участь у підготовці пропозицій до проєктів програм соціально-економічного розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- вносить пропозиції щодо проєкту відповідного місцевого бюджету;

- забезпечує ефективне і цільове використання відповідних бюджетних коштів;
- бере участь у підготовці заходів щодо регіонального розвитку;
- розробляє в межах компетенції проекти розпоряджень голови ОДА, у визначених законом випадках – проекти нормативно-правових актів з питань соціального захисту населення;
- бере участь у погодженні проєктів нормативно-правових актів, розроблених іншими органами виконавчої влади;
- бере участь у підготовці звітів голови ОДА для їх розгляду на сесії обласної ради;
- забезпечує реалізацію заходів щодо запобігання корупції;
- готує у межах повноважень проекти угод, договорів, меморандумів, протоколів зустрічей делегацій і робочих груп, бере участь в їх розроблені;
- розглядає в установленому законодавством порядку звернення громадян;
- опрацьовує запити і звернення народних депутатів України та депутатів відповідних місцевих рад;
- постійно інформує населення про стан здійснення визначених законодавством повноважень;
- контролює органи місцевого самоврядування та надає методичну допомогу з питань виконання наданих їм законом повноважень органів виконавчої влади у сфері соціального захисту населення;
- виконує повноваження, делеговані органами місцевого самоврядування;
- забезпечує в межах повноважень виконання завдань мобілізаційної підготовки, цивільного захисту населення, дотримання вимог законодавства з охорони праці, пожежної безпеки;
- організовує роботу з укомплектування, зберігання, обліку та використання архівних документів;

- забезпечує в межах повноважень реалізацію державної політики стосовно захисту інформації з обмеженим доступом;
- забезпечує захист персональних даних;
- проводить моніторинг з проблемних питань реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення, готує та подає пропозиції щодо їх врегулювання ОДА, Мінсоцполітики та Нацслужбі;
- координує, контролює та забезпечує у межах повноважень виконання державних цільових програм;
- організовує співпрацю місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування із профспілками та їхніми об'єднаннями, організаціями роботодавців та їхніми об'єднаннями;
- здійснює визначені функції у сферах соціальної підтримки населення, забезпечення державних соціальних гарантій окремим категоріям громадян;
- здійснює визначені функції у сферах надання соціальних послуг населенню (соціальне обслуговування), проведення соціальної роботи;
- реалізує завдання з питань поліпшення становища сімей, запобігання домашньому насильству, оздоровлення та відпочинку дітей, забезпечення гендерної рівності та протидії торгівлі людьми;
- здійснює визначені функції у сфері соціальної інтеграції осіб інвалідністю;
- організовує та забезпечує внутрішній контроль і внутрішній аудит діяльності підприємств, установ, організацій, що належать до сфери його управління;
- забезпечує контроль за веденням централізованого банку даних з проблем інвалідності; Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб; банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, про сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів; єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги; Державного

реєстру майнових об'єктів оздоровлення та відпочинку дітей; Єдиного державного реєстру отримувачів житлових субсидій; Реєстру посвідчень батьків багатодітної сім'ї та дитини з багатодітної сім'ї; підтримує єдине інформаційне і телекомунікаційне середовище у складі інформаційної інфраструктури Мінсоцполітики та власний сегмент локальної мережі та ін.» [2].

2.2 Дослідження взаємодії Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації з громадськістю

Однією з форм взаємодії Департаменту соціального захисту населення з громадськістю є створення та діяльність громадської ради.

Згідно з Положенням про громадську раду при Департаменті соціального захисту населення облдержадміністрації, «громадська рада при Департаменті соціального захисту населення облдержадміністрації є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, налагодження ефективної взаємодії зазначених органів з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики» [2].

Основними завданнями громадської ради є створення усіх умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами. Також громадська рада здійснює контроль за діяльністю органів виконавчої влади. Інше важливе завдання громадської ради є забезпечення врахування органами виконавчої влади громадської думки в процесі реалізації державної політики.

З метою реалізації покладених на неї завдань громадська рада здійснює наступну діяльність:

- організовує та проводить консультації з громадськістю;
- проводить громадську експертизу нормативно-правових актів;
- здійснює моніторинг за врахуванням Департаментом зауважень та пропозицій від громадськості;
- інформує громадськість про свою діяльність шляхом розміщення інформації на офіційному сайті Департаменту;
- збирає та узагальнює інформацію про пропозиції громадян щодо вирішення важливих суспільних проблем;
- організовує та реалізує заходи для обговорення з громадськістю суспільно-важливих проблем (розвиток галузі чи адміністративно-територіальної одиниці);
- готує та оприлюднює щорічний звіт своєї діяльності.

В таблиці 2.1 представлено основні аспекти діяльності відповідно до завдань Департаменту соціального захисту населення.

Таблиця 2.1. – Діяльність Департаменту соціального захисту населення Хмельницької ОДА

Завдання Департаменту	Основна діяльність Департаменту
1	2
Створення умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами	Формування та подання Департаменту пропозиції до орієнтовного плану проведення консультацій з громадськістю, а також щодо проведення консультацій, не передбачених таким планом
	Формування та подання Департаменту пропозиції щодо організації консультацій з громадськістю
	Подання Департаменту обов'язкових для розгляду пропозицій щодо підготовки проектів нормативно-правових актів з питань формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, удосконалення роботи Департаменту
	Інформування в обов'язковому порядку громадськість про свою діяльність, прийняті рішення та їх виконання на офіційному веб-сайті Департаменту

Продовження таблиці 2.1

1	2
Здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади	Проведення відповідно до законодавства громадської експертизи та громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів
	Здійснення громадського контролю за врахуванням Департаменту пропозицій та зауважень громадськості, а також дотриманням нею нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції
Сприяння врахуванню органом виконавчої влади громадської думки під час формування та реалізації державної політики	Зібрання, узагальнення та подання Департаменту інформації про пропозиції громадських організацій щодо вирішення питань, які мають важливе суспільне значення
	Організація публічних заходів для обговорення актуальних питань розвитку галузі чи адміністративно-територіальної одиниці
	Підготовка та оприлюднення щорічного звіту про свою діяльність

*сформовано автором на основі [2]

Склад громадської ради формується шляхом голосування за кандидатури, які проявили добровільне бажання брати участь у роботі ради. До складу можуть увійти за бажанням представники громадських організацій, релігійних чи благодійних організацій, професійних спілок, їх об'єднань, творчих спілок, асоціацій, організацій роботодавців, недержавних ЗМІ, підприємницьких товариств і організацій, тобто інститутів громадянського суспільства.

Головною формою роботи громадської ради є засідання, які проводяться у разі виникнення потреби, але не рідше, ніж один раз на квартал. Позачергові засідання скликаються за ініціативою однієї третьої від загального складу ради.

Інформаційно-комунікативним аспектом діяльності громадської ради при Департаменті є офіційний вебсайт Департаменту соціального захисту населення, який містить вкладку «Громадська рада». Саме на даній вкладці розміщена інформація для громадськості про роботу ради, планові засідання,

установчі документи, керівний склад, прийняті рішення, щорічний звіт та інше.

2.3 Аналіз сучасного стану взаємодії органів публічної влади з громадськістю

На сьогоднішній день в нашій державі закріплено такі форми участі громадськості у вирішенні значущих питань суспільного життя: консультації з громадськістю, участь представників громадськості в громадських радах при органах виконавчої влади, проведення громадських експертиз діяльності органів державної влади, а також звернення громадян, включаючи електронні петиції й багато інших форм демократії участі [16].

За результатами досліджень Національного інституту стратегічних досліджень [27], громадянське суспільство України, як показують оцінки міжнародних організацій, протягом 2022 року продемонструвало на весь світ «стійкість та адаптивність до екстремальних умов діяльності під час війни. Загалом, було відзначено діяльність організацій громадянського суспільства та місцевих волонтерів з надання протягом 2022 р. майже 6 млн українських громадян гуманітарної допомоги...» [27].

Разом з цим, існують певні труднощі взаємодії громадянського суспільства з органами влади щодо вирішення значущих питань суспільного життя.

В таблиці 2.2 представлено SWOT-аналіз сучасного стану взаємодії органів публічної влади з громадськістю.

Таблиця 2.2 - SWOT-аналіз сучасного стану взаємодії органів публічної влади з громадськістю

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - широка сфера діяльності та питань, які спільно вирішуються; - розвинена міжсекторальна співпраця; - широкі можливості для взаємодії з розвитком інформаційних технологій; - оперативне реагування органів влади на запити населення; - публічність та прозорість результатів взаємодії; - участь громадськості в експертизі нормативно-правових актів; - активізація політичної діяльності молодіжних громадських організацій. 	<ul style="list-style-type: none"> - складні умови діяльності через безпекову ситуацію; - активні бойові дії на частині території держави; - часто формальне врахування думки громадськості; - корупційні прояви з боку влади; - низький рівень активності населення в участі у житті суспільства; - відсутність належної координації спільних дій органів влади та громадських організацій;
Можливості	Ризики
<ul style="list-style-type: none"> - залучення інновацій в спільні проекти та програми розвитку; - розвиток мережевої взаємодії; - підвищення рівня зацікавленості та залучення громадян до вирішення суспільно значущих питань; - регулювання суспільних відносин у певній сфері; - моніторинг органами влади потреб населення; - розуміння органами влади настроїв населення щодо того чи іншого питання; - координація діяльності суб'єктів та об'єктів управління; - контроль громадськістю за виконанням управлінських рішень; - усунення розриву між органами влади та населенням. 	<ul style="list-style-type: none"> - руйнування об'єктів інфраструктури; - дестабілізація політичної ситуації; - погіршення соціальних настроїв населення та збільшення недовіри до влади; - корупційні ризики; - неврахування думок населення при вирішенні суспільних питань; - фальсифікація думок та голосів населення в умовах мережевої комунікації; - лобіювання інтересів окремих осіб / груп населення; - дестабілізація державно-політичної системи в результаті діяльності окремих рухів; - неналежна та неповна реалізація прийнятих рішень сторонами взаємодії.

Важливим аспектом, який має бути врахованим при розгляді даного питання, є розвиток інформаційно-комунікативних технологій. Сьогодні інформація є невід'ємним ресурсом прийняття управлінських рішень, й зокрема тих, що стосуються життєдіяльності усього суспільства. Від якості інформації, а також від доступності до інформаційних технологій залежить сьогодні рівень включення населення в процес управління державою, рівень прийнятих управлінських рішень органами влади та їх виконання,

моніторинг потреб населення, а також рівень координації спільної діяльності органів публічної влади та громадськості.

Таким чином, дані таблиці свідчать про існування сьогодні як і сильних сторін взаємодії органів публічної влади та громадськості, так і слабких.

Наявність сильних сторін сприяє появі нових можливостей для розвитку такої взаємодії. І саме ці можливості необхідно використовувати для підвищення рівня взаємодії органів влади і населення, і, як результат, для покращення умов для життєдіяльності та реалізації інтересів громадян.

Слабкі сторони взаємодії свідчать про наявність проблемних аспектів в комунікації між органами влади і населенням. Такі слабкі сторони породжують ризики для взаємодії та унеможливають участь громадян в державотворчих управлінських процесах, що само собою заперечує розвиток та функціонування демократичності держави.

3 УДОКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

3.1 Формування комплексного механізму взаємодії органів публічної влади з громадськістю

В аспекті взаємодії органів публічної влади з громадськістю сьогодні спостерігається певна еволюція в самому механізмі взаємодії, який повинен відповідати сучасним тенденціям. Адже потреби та запити громадськості надто стрімко розвиваються та змінюються, при цьому, відповідною має бути і швидкість реакції органів влади на такі запити. В разі нездатності держави дати своєчасну та адекватну відповідь знижується довіра громадськості до влади та, відповідно, знижується ефективність такої взаємодії.

Механізм взаємодії органів публічної влади та громадськості представлений на рисунку 3.1.

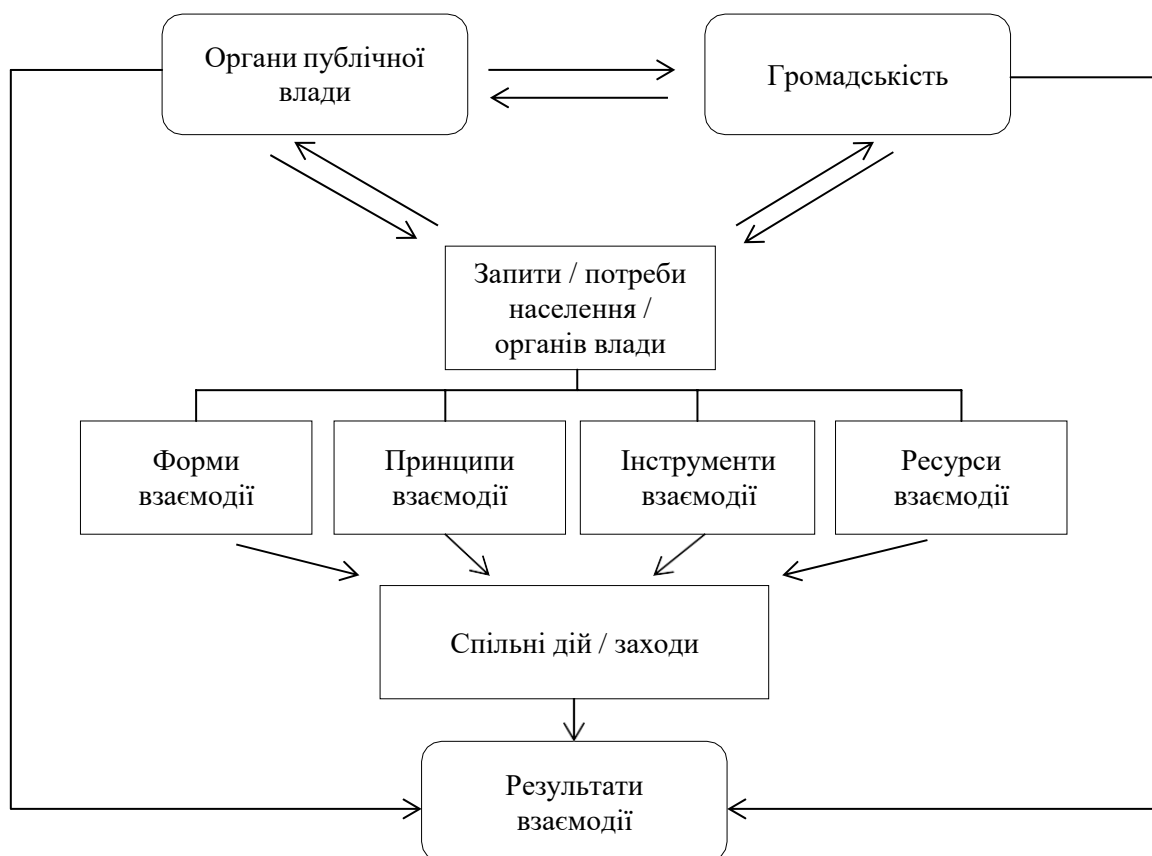

Рисунок 3.1 – Механізм взаємодії органів публічної влади та громадськості

З рисунку 3.1 видно, що суб'єктами взаємодії органів публічної влади та громадськості є безпосередньо органи влади (органи державної влади, органи місцевого самоврядування) та громадськість (інститути громадянського суспільства).

Такі основні елементи механізму взаємодії, як форми взаємодії, принципи, інструменти та ресурси були описані нами в попередніх розділах. Саме тому, на нашу думку, варто більш детально зупинитися на удосконаленні механізму взаємодії, а саме на побудові комплексного механізму взаємодії органів публічної влади з громадськістю.

Комплексний механізм взаємодії органів публічного управління з громадськістю включає чотири основних компоненти – законодавчий, організаційний, економічний та інформаційно-комунікативний (рис.3.2).

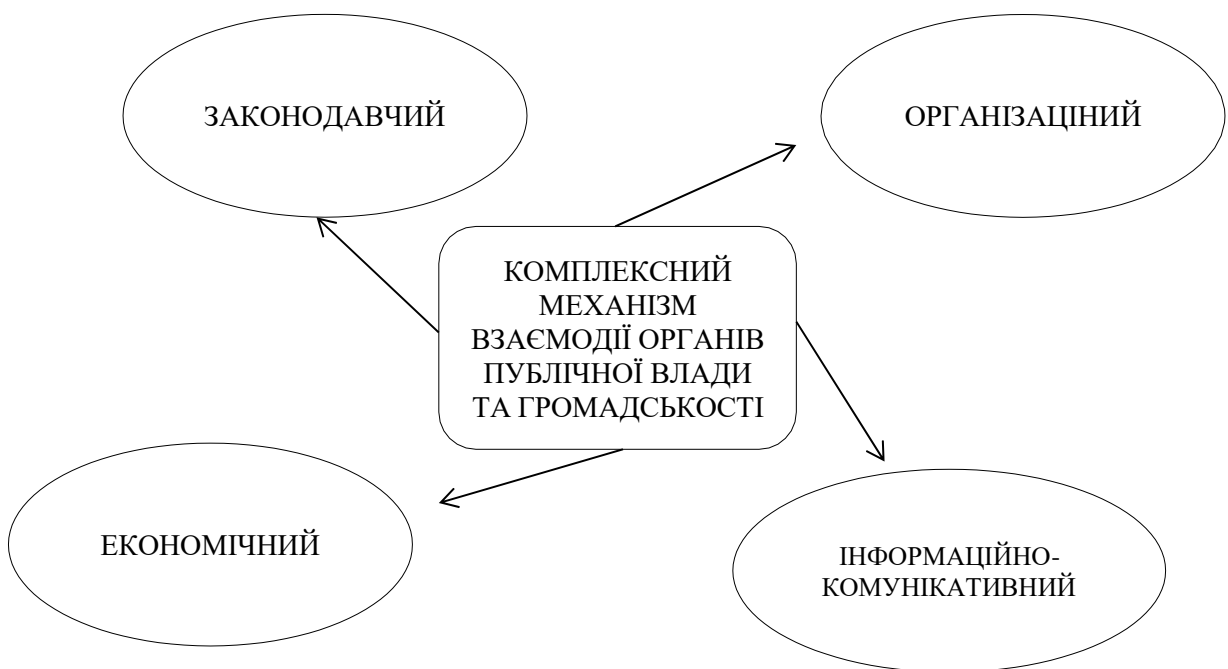

Рисунок 3.2 – Комплексний механізм взаємодії органів публічної влади та громадськості

*розроблено автором

Цілком зрозуміло, що удосконалення законодавчого компонента зазначеного механізму є досить тонким питанням, однак без вирішення його не можна говорити про повноцінне функціонування даного механізму.

Законодавче регулювання механізму взаємодії має сьогодні чітко регламентувати повноваження, права та обов'язки суб'єктів взаємодії, окреслювати можливі форми та офіційні канали співробітництва. Крім того, важливим є створення усіх умов для виявлення громадянами ініціатив та закріплення їх правового статусу.

Організаційний компонент, на нашу думку, має враховувати залучення до взаємодії приватного сектору (бізнес-структури, благодійників, меценатів) для вирішення окремих суспільних питань. Таке залучення відбувається в рамках розвитку державно-приватного партнерства. Вважаємо доцільним створення спільних інституцій співпраці, заснованих на такій тристоронній взаємодії: робочі групи при органах влади з вирішення конкретних питань, дорадчі комітети, експертні ради тощо.

Економічний механізм комплексного механізму взаємодії перегукується з організаційним в аспекті важливості розвитку державно-приватного партнерства. Адже залучення до взаємодії органів влади та громадських організацій третьої сторони – приватних суб'єктів є важливим етапом взаємодії в умовах недостатності фінансових ресурсів з боку держави. Саме донорське фінансування відіграє сьогодні дуже важливу роль в реалізації соціальних проектів в умовах обмеженого державного фінансування.

Державно-приватне партнерство в межах взаємодії органів влади з громадськістю є своєрідною системою, в якій спостерігатиметься об'єднання ресурсів, спільна діяльність та обов'язкова відповідальність кожного суб'єкта взаємодії в чітко визначених межах, яка функціонує в напрямку вирішення важливих суспільних проблем.

Інформаційно-комунікативний компонент комплексного механізму передбачає формування такої моделі взаємодії, за якої ефективний діалог

влади та населення стає можливим не лише за наявності системи вчасного інформування населення з боку органів влади, а й за наявності дієвої системи зворотнього зв'язку. На нашу думку, такий зворотній зв'язок має бути двостороннім, адже як і громадськості, так і владі важливо знати, що вони є «почутими» іншою стороною взаємодії.

Сьогодні використання сучасних інформаційних технологій в аспекті комунікації з різноманітними організаціями, установами та структурами не є новиною ні для кого. Однак, в аспекті розвитку взаємодії органів влади і громадськості комунікація з використанням інформаційних засобів має певні нюанси. Перш за все, це наявність певних етичних норм комунікації, а також рівних можливостей для такої комунікації для усіх громадян. Саме зазначені елементи є складовими удосконаленої моделі інформаційно-комунікативного механізму взаємодії органів публічної влади а громадськості.

Таким чином, вважаємо що саме формування комплексного механізму взаємодії органів влади і громадськості є важливим етапом формування ефективного діалогу між сторонами взаємодії для вирішення важливих питань та гострих проблем суспільного характеру.

3.2 Удосконалення моделі інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічної влади та громадськості

Сучасна модель інформаційно-комунікативної взаємодії має відповідати сучасним тенденціям розвитку інформаційно-комунікативних технологій та включати наступні основні складові елементи:

- мета моделі інформаційно-комунікативної взаємодії;
- суб'єкти взаємодії;
- інфраструктура взаємодії (принципи взаємодії, інструменти взаємодії, ресурси взаємодії);
- результат взаємодії.

Загалом, модель інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічної влади з громадськістю має функціонувати в розрізі трьох основних складових: запит, взаємодія та результат (рис. 3.3).

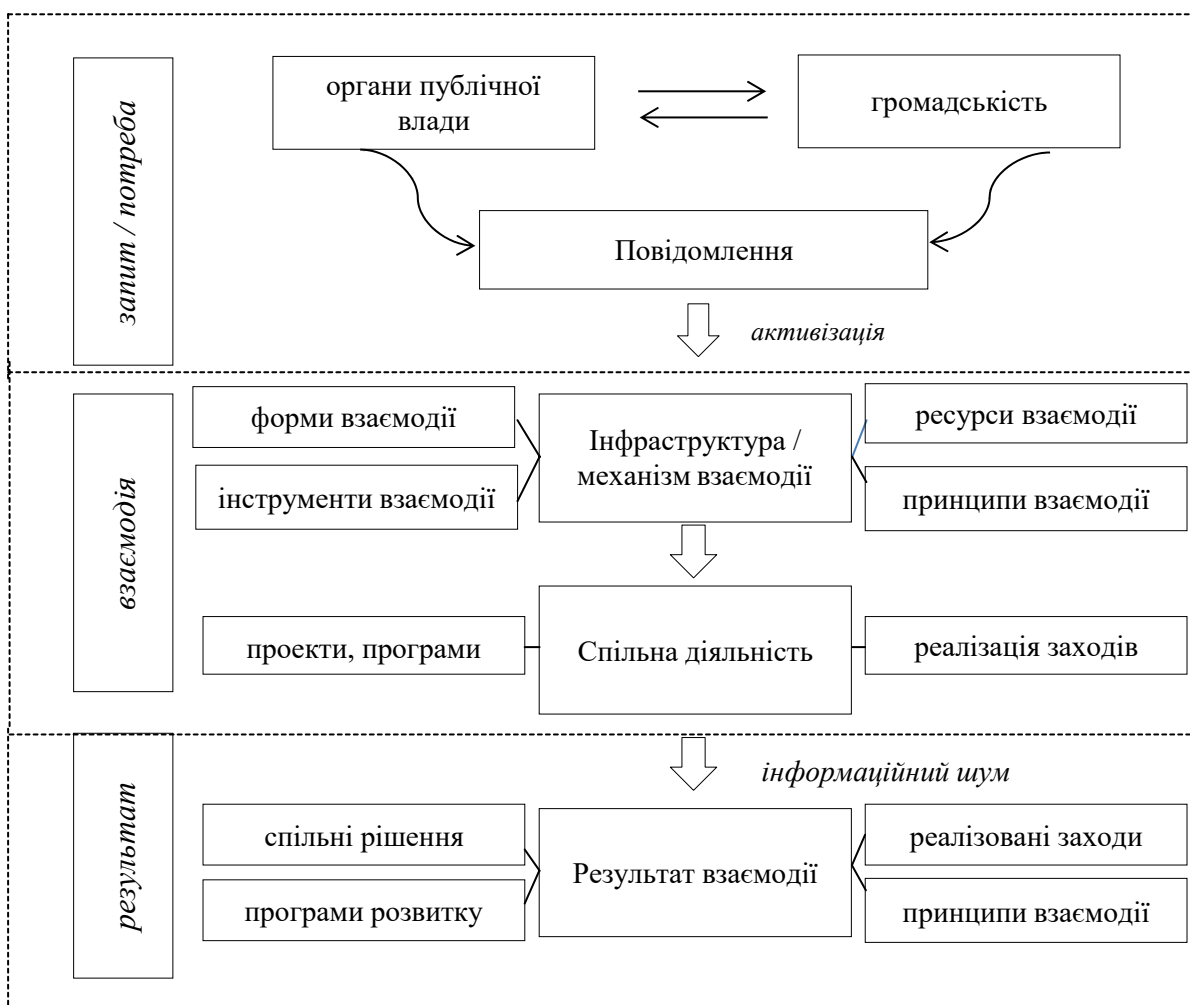

Рисунок 3.3 – Модель інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічної влади з громадськістю

*розроблено автором

Отже, при виникненні певної потреби громадян щодо вирішення суспільно важливих питань, виникає запит від представників інтересів населення, а саме різних громадянських інституцій, до органів публічної влади. Крім того, органи публічного управління також виступають ініціаторами такої взаємодії у тих випадках, коли є необхідність залучення громадян до вирішення окремих питань життя суспільства, необхідності розуміння думки населення щодо таких питань тощо.

Важливу роль в представленій моделі відіграють повідомлення. Вони, на думку науковця [6], можуть бути як публічними, тобто такими, що доступні для перегляду громадянами (коментарі під дописами соціальних мережах, офіційні звернення, опубліковані у ЗМІ тощо), так і непублічними - закритими для перегляду (запити до органів влади від громадян).

Повідомлення активізує безпосередню взаємодію відповідно до даної моделі. Інфраструктура взаємодії органів публічної влади та громадськості складається з форм взаємодії, принципів, інструментів та ресурсів, про що ми писали в попередніх розділах. Однак, варто більш детально зупинитися на ресурсах такої взаємодії.

Сьогодні важливим ресурсом взаємодії органів публічної влади та громадськості є мережа Інтернет, завдяки якій спілкування зазначених сторін досягло нового вищого рівня. З розвитком сучасних інформаційно-комунікативних технологій стали можливими реалізація наступних форм взаємодії даних сторін:

- онлайн голосування;
- надання органами влади послуг через інтернет-портали;
- онлайн-приймальні;
- онлайн-конференцій;
- онлайн-петиції тощо.

Взаємодія органів влади і громадськості в даному випадку реалізується на веб-сайтах та офіційних сторінках органів влади та інститутів громадянського суспільства, в соціальних мережах, соціальних групах у різноманітних месенджерах та на численних інтернет-платформах. Це стало потужним інструментом акумуляції думок громадськості.

Така модель взаємодії підкріплена також розвитком «Е-урядування» - системи комунікації органів влади з громадянами, юридичними особами, неурядовими організаціями на основі локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної мережі Інтернет.

Однак розвиток так званої мережевої комунікації має і свої недоліки, які подекуди можуть нести певні ризики та загрози для взаємодії органів влади і громадськості. На нашу думку, в процесі функціонування інформаційно-комунікативної моделі взаємодії варто враховувати інформаційний шум – перешкода, чинник, що може мати прояв в кожній із складових моделі. Але найбільш відчутний відбиток може залишитися від «шуму» саме на результаті взаємодії. Як і для органів влади, так і для громадськості такий шум може спричинити появу негативних наслідків. При чому такі наслідки можуть відбиватися на всьому суспільстві в силу питань, які вирішуються.

До інформаційного шуму, який може мати прояв в процесі взаємодії органів публічної влади та громадськості саме в аспекті мережевого спілкування відносимо: репутація та імідж ЗМІ; репутація та імідж суб'єктів взаємодії; фейкові новини; фішинг; інтернет-шахрайство; спам; фальсифікація результатів онлайн-голосування; фальсифікація думок при онлайн опитуваннях тощо.

Для боротьби з інформаційним шумом, на нашу думку, важливим є застосування фільтр-методології в процесі безпосередньої взаємодії органів влади та громадськості. Суть методології у відборі та оцінці громадян на можливість проявів фальсифікації думок шляхом усунення анонімності та авторизації і аутентифікації особи. Важливим аспектом в даному випадку є підтримка мережевого етикету. На нашу думку, при взаємодії з органами влади чи представниками громадськості особа має підписати так званий Кодекс честі, за яким зобов'язується дотримуватися норм етикету при спілкуванні чи залишенні певних коментарів, відгуків на офіційних вебплатформах. Такі дії, на нашу думку, сприятимуть коректності оцінки думок та поглядів громадян на те чи інше питання.

Отже, для ефективного формування та функціонування інформаційно-комунікативної моделі взаємодії органів публічної влади та громадськості

необхідним є виконання певних умов, як з боку влади, так і з боку самої громадськості.

Відповідно, органи публічної влади мають сприяти забезпеченню публічності та прозорості при взаємодії з громадськістю. Необхідно, щоб кожен громадянин мав можливість долучитися до обговорення та вирішення важливих суспільних питань, тобто до процесу управління державою.

З іншого боку, населення окрім того, щоб проявляти активність в процесі управління державою, має бути готовим нести відповідальність за таку активність. Суспільно важливі обговорення та рішення мають бути підкріплені зацікавленістю не лише з боку окремих лобістів, а самим населенням.

Таким чином, інформаційно-комунікативна модель взаємодії органів публічної влади та громадськості матиме такі переваги, як: відкритість органів влади до діалогу з населенням, доступність та публічність інформації для громадян, підвищення рівня участі населення в мережевій взаємодії з органами влади, прозорість управлінських рішень тощо.

Рекомендації, розроблені в третьому розділі дипломної роботи представлено в таблиці 3.1

Таблиця 3.1 – Рекомендації щодо удосконалення процесу прийняття управлінських рішень в органах публічної влади

№	Назва заходу	Короткий зміст	Прогнозований результат
1	Впровадження комплексного механізму взаємодії органів публічної влади з громадськістю	Функціонування механізму на основі чотирьох основних компонентів – законодавчому, організаційному, економічному, інформаційно-комунікативному	Формування ефективного діалогу між органами влади та інститутами громадянського суспільства
2	Формування сучасної інформаційно-комунікативної моделі взаємодії органів публічної влади з громадськістю	Використання електронних платформ для комунікації органів влади та громадськості з врахуванням умов та вимог розвитку цифровізації	Відкритість органів влади до діалогу з населенням, доступність та публічність інформації, підвищення участі населення в мережевій взаємодії з органами влади, прозорість рішень

ВИСНОВКИ

Сьогодні взаємодія органів публічної влади з громадськістю є важливим аспектом в процесі розвитку демократичної держави. Саме така взаємодія сприяє відкритості та прозорості діяльності органів влади, врахування останніми думок та інтересів населення при формуванні планів розвитку певної території, моніторингу потреб населення тощо.

Визначено, що взаємовідносини між органами публічного управління та громадськістю виникають з питань забезпечення соціальних, політичних та економічних інтересів усіх членів суспільства.

В процесі дослідження виявлено, що поняття «громадськість» в політичній науці розглядається як частина активного суспільства, яке виражає думку усього суспільства, як громадські організації або ж як частина колективу, що має найбільший вплив на сам колектив.

Сьогодні інститути громадянського суспільства виступають своєрідним каналом зв'язку та взаємодії між органами влади і суспільством. Саме вони показують реакцію суспільства на реформи, що відбуваються в державі, а також допомагають в певній мірі координувати та контролювати окремі аспекти проведення даних реформ.

В кваліфікаційній роботі досліджено діяльність Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації.

Визначено, що однією з форм взаємодії Департаменту соціального захисту населення Хмельницької ОДА з громадськістю є функціонування громадської ради. Основними завданнями громадської ради є створення усіх умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами.

За результатами дослідження здійснено SWOT-аналіз стану взаємодії органів публічної влади з громадськістю.

В дипломній роботі здійснено аналіз механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю, а також запропоновано формування комплексного механізму взаємодії органів публічної влади з громадськістю. Комплексний механізм взаємодії органів публічного управління з громадськістю включає чотири основних компоненти – законодавчий, організаційний, економічний та інформаційно-комунікативний.

В роботі також надано рекомендації формування інформаційно-комунікативної моделі взаємодії органів влади з громадськістю, що в умовах цифровізації набуває особливої актуальності та практичної значущості.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.06.2024).
2. Положення про Департамент соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації у новій редакції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hmsoczahist.com.ua/upravl-nnya/polozhennya-pro-departament.html>.
3. Бажинова О.А. Взаємодія органів публічної влади з громадськістю як чинник демократизації державного управління. Державне будівництво. 2011. №2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2011_2_54
4. Бережний В. О. Сучасні концепції публічного управління. Актуальні проблеми державного управління. 2013. № 2. С. 31-38.
5. Берназюк О. Роль та місце цифрових технологій у сфері публічного управління. Інформаційне право. 2017. №10. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/10/35.pdf>
6. Васильковський О.Т. Механізм взаємодії органів публічного управління з громадськістю. Дис. д-ра філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна МОН України, Харків, 2024. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/18252>.
7. Взаємодія держави і суспільства в процесах публічної політики: наук. розробка / авт. кол. : С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник та ін. Київ: НАДУ, 2013. 44 с.
8. Громадянське суспільство України: політика сприяння та залучення, виклики та трансформації : аналіт. доп. / Яблонський В. М., Бекешкіна

- І. Е., Гелетій М. М. та ін.; за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонського. Київ: НІСД, 2019. 112 с.
9. Державне управління: Словн.-довід. / уклад.: В.Д. Бакуменко, Д.О. Безносенко, І.М. Варзар, В.М. Князев, С.О. Кравченко, Л.Г. Штика. – Київ: УАДУ, 2002. 228 с.
10. Дегтяр А.О., Халецький А.В., Белай С.В. Взаємодія органів державної влади з громадськістю: теорія та практика державного управління: монографія. Донецьк: Видавництво «Донбас», ООО «РА Ваш імідж», 2012. 415 с.
11. Драгомирецька Н.М. Теоретичний аналіз комунікативної діяльності державного службовця: монографія. Одеса: Астропринт, 2005. 280 с.
12. Електронна демократія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/uooyzd>.
13. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820с.
14. Кіреєва О. Краудсорсинг як інноваційний інструмент участі громадськості в публічному управлінні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 3 (30). С. 72-78.
15. Королько В. Г. Паблік рілейшнз. Наукові основи, методика, практика : підручник / В. Г. Королько. – Вид. 2-ге, доп. – К. : Скарби, 2001. – 400 с.
16. Кравцова З. Окремі аспекти взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства / З. Кравцов // Юридичний науковий електронний журнал. – 2021. - № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/2_2021/11.pdf.
17. Кравченко С.О. Конспект лекцій з дисципліни «Основи публічного управління». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tnu.edu.ua/sites/default/files/normativbasa/osnpulek.pdf>.

18. Крутій О.М. Діалогова взаємодія органів державної влади та громадянськості: монографія. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2008. 302 с.
19. Крутій О.М. Комплексний механізм діалогової взаємодії органів влади і громадянськості. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/1/02.pdf>.
20. Крутій О.М. Сучасний стан діалогової комунікації між органами державної влади та громадянськістю в українському суспільстві / О.М. Крутій // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2012. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=386>.
21. Лещенко Р.М. Заїка А.В. Взаємовідносини держави та громадянського суспільства у Великобританії: досвід для України. Форум права. 2018. № 3. С. 48–55.
22. Московець В. Поняття «громадянськість» у законодавстві та адміністративно-правовій теорії / В. І. Московець // Форум права. - 2011. - № 2. - С. 630-634.. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_102.
23. Ніронка Ю. Сутність громадянського контролю за діяльністю органів публічної влади / Ю. Ніронка // Актуальні проблеми правознавства. – 2019. - № 2(18). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35225/1/%D0%9D%D1%96%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D0%B0.pdf>.
24. Публічне управління: термінол. слов. / Уклад.: В. С. Куйбіда, М.М. Білинська, О.М. Петроє та ін. Київ: НАДУ, 2018. 224 с.
25. Робота з громадянськістю. Абетка громадянського суспільства. Державна прикордонна служба. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/ua/abetka-gromadyanskogo-suspilstva/>.
26. Русинюк М. Механізми взаємодії публічної влади та громадянського суспільства у процесі реалізації публічної політики України / М.

- Русинюк // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/22.pdf.
27. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні (2022-2023рр.) : аналіт. доп. / [В.Г. Потапенко, Ю.А. Тищенко, Ю.Б. Каплан та ін.]; за ред. В.Г. Потапенка, Ю.А. Тищенко, Ю.Б. Каплан. – Київ: НІСД, 2023. – 91с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/rubrik_spryiannia/dopovid_NISD%202022-2023.pdf.
28. Ундір В. Місцеві органи виконавчої влади і об'єднання громадян України: загальний стан, проблеми та перспективи розвитку взаємовідносин / В. Ундір // Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2014. – №13. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26793/undir.pdf>.
29. Федорова А. Концепція взаємодії органів публічної влади з громадськістю / А. Федорова // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/3_2019/28.pdf.
30. Формування соціального діалогу в сучасних умовах: світовий досвід та українська практика. – К.: НІСД, 2011. – 47 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : <http://www.niss.gov.ua/catalogue/12/>